

Idee en uitvoering: Juul Baltussen, tekst en foto's: Martien Mahler, januari 2021.

De troon van Juul.

De kunstenaar Juul Baltussen heeft deze bijzondere troon, onder het motto J.B. ontmoet J.B., mede gebaseerd op symbolen in het werk van Jeroen Bosch. Jeroen Bosch (ong. 1450 – 1516) was een schilder-tekenaar uit de late Middeleeuwen die in 's-Hertogenbosch werkzaam was. Hij was een vooraanstaand burger in deze stad en lid van het Lieve Vrouwe Broederschap en kwam daardoor in contact met personen in dit genootschap die vaak een erudiete opleiding hadden en veel zeggenschap in het bestuur van de stad. Mogelijk heeft Jeroen Bosch in dit gezelschap en tevens uit persoonlijke interesse veel literaire uitdrukkingen in de taal en volkswijsheid opgenomen en in zijn schilder- en tekenwerk verwerkt. Ze kwamen bijeen in het Zwanenbroedershuis, nu nog aanwezig in de Hinthamerstraat in 's-Hertogenbosch, en werden daarom ook de Zwanenbroeders genoemd. Jeroen (ook Jheronimus) Bosch was in zijn tijd een vermaard schilder en zelfs de machtige vorst Philips de Schone, vader van Karel V, heeft bij hem een schilderij besteld. Ook in de collectie in Spanje van de latere vorst Philips II, zoon van Karel V en Heer der Nederlanden, komen werken van Jeroen Bosch voor.

Veel schilderijen laten een mysterieuze voorstelling zien met talrijke symbolische afbeeldingen en deze zien we ook op de troon van Juul Baltussen. Met name het schilderij “De verzoeking van H. Antonius Abt” zit vol van mysterieuze symbolen die tevens op deze troon aanwezig zijn in het dorp Sint Anthonis dat genoemd is naar de parochieheilige H. Antonius Abt. Wat een fraaie samenkomst van namen en als daarbij de initialen van Juul Baltussen ook nog overeenkomen met die van Jeroen Bosch kunnen we toch wel spreken van een bijzondere overeenkomst. Tevens geeft de vormgeving van de troon een gotisch karakter van de late Middeleeuwen weer waarin de werken van Jeroen Bosch tot stand kwamen.

Verklaringen omtrent de gebruikte symbolen van Jeroen Bosch berusten louter op kunsthistorisch en literair onderzoek, want van de kunstschilder Jeroen Bosch zelf is daarover niets bekend. Toch mogen we aannemen dat we als toeschouwer door dit wetenschappelijk onderzoek nabij de werkelijke betekenis van de afbeeldingen van de kunstschilder Jeroen Bosch zouden kunnen komen.

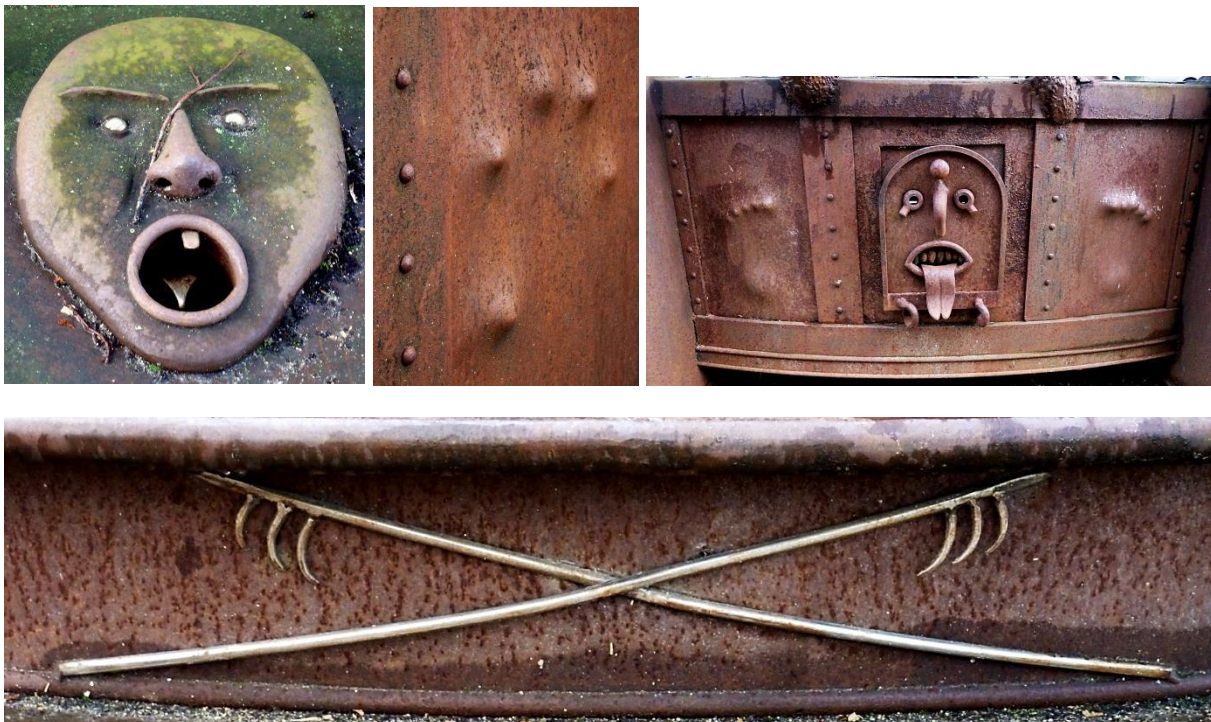
Tijdens het lezen van onderstaande tekst is het raadzaam om de beschreven onderdelen ook daadwerkelijk te bekijken; het zorgt voor een leespauze en geeft de mogelijkheid om de kunstzinnige verwerking door de kunstsmid van het behandelde onderwerp te bekijken.

In de onderste rondgang rond de troon zien we enkele verrassende en verbaasde gezichten; het zijn als het ware tronies van de troon. Ze lijken de toeschouwer enigszins te waarschuwen, want wie op de troon gaat zitten dient te beseffen dat deze persoon plaats neemt op een middeleeuwse kakstoel. In de zitting zitten openingen waardoor de derrie via een trechter in de mond van een kakhapper verdwijnt die er toch smakelijk van kan genieten en zijn tong begerig naar de ontlasting uitsteekt. Deze kakhappende tronie komt vanuit de onderwereld waar helse vuren de verblijfplaats van duivelse machten zijn.

Aan de achterzijde is een soort deurtje; het is als het ware een soort hellepoort. Er is een duivelse tronie op deze hellepoort met een gespleten tong. Dat is juist een kenmerk van duivelse activiteiten, namelijk tweestrijd zaaien waar voorheen eenheid was. Het komt van het Latijnse woord diabolus dat duivel betekent en overeen komt met het woord voor het

speelgoed diabolo waarbij ook als het ware twee halve vormen zijn gevormd waar voorheen een eenheid was. De slang, vaak een symbool van de duivel, heeft ook een gespleten tong. Als je deze poort eenmaal gepasseerd bent, zou je graag terug willen naar het aardse bestaan, maar er is helaas geen weg meer terug. We zien de vinger- en voetafdrukken van de slachtoffers die tevergeefs getracht hebben zich nog aan de wand van de hellepoort vast te houden, maar helaas; helse machten zijn voor hen fataal geworden.

Aan de voorzijde nog een getralied rooster om het hellevuur met zuurstof te voeden om op die wijze de hoogte en temperatuur van de vlammen danig te verhogen. zodat het lijden onontkomelijk en pijnlijk is. Daarboven twee gekruiste stokken met drietandige zeisen, het gereedschap van de duivel en de dood.

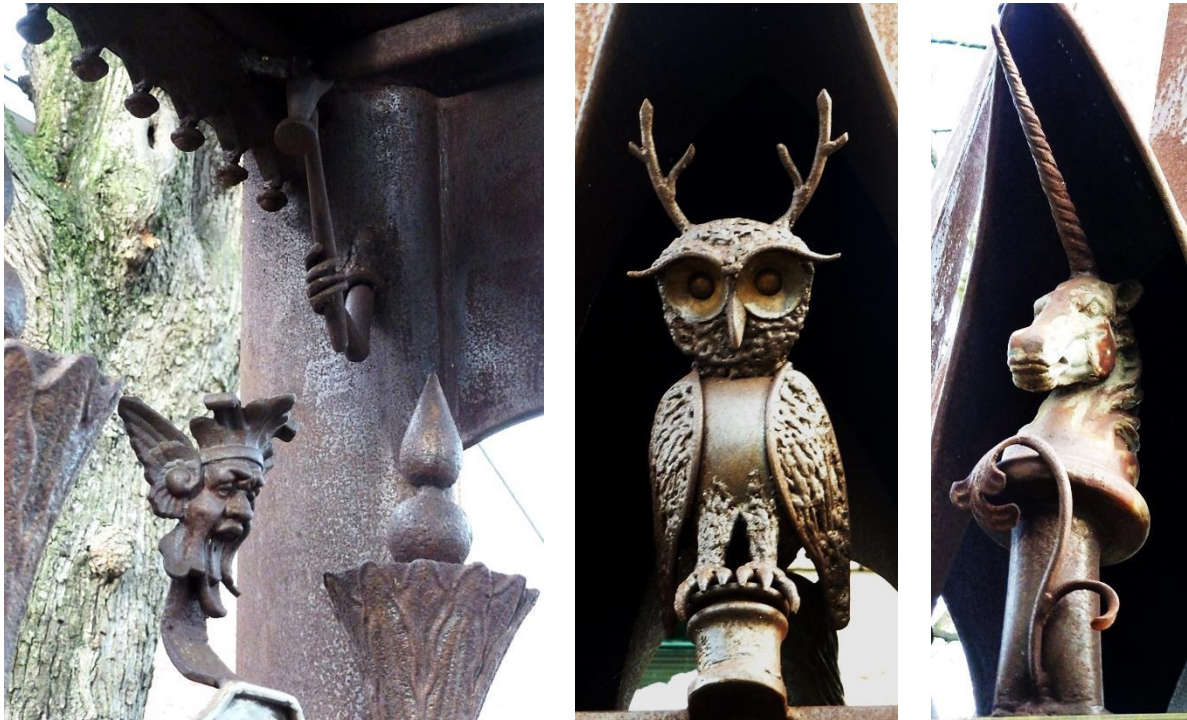
Bovenste rij foto 's van links naar rechts: de kakhapper, de handafdruk vanuit het voorportaal van de hel en de toegangsdeur met een figuur met gespleten tong en de voetafdrukken van de binnengekomen gasten. Op de onderste foto de drietandige zeisen van de hellemonsters.

Op de stoel zien we granaatappels met daarboven sierlijke snoeren met bessen. Dergelijk zacht fruit met o.a. ook frambozen, aardbeien en bramen vormen vaak een symbool van wellustige verleiding bij het werk van Jeroen Bosch. Zie bijvoorbeeld in het werk "Tuin der Lusten". Je hoeft in onze tijd als toeschouwer deze verleiding niet te weerstaan en neem gerust plaats op de troon. Boven op de rugleuning het gezicht van een oude man met grote oren, dus pas op wat u zegt want hij hoort alles. Mocht de taal te negatief zijn, dan kan de hamer, strijdhamer maar tevens een belangrijk gereedschap van een kunstsmid, u treffen. Een arm houdt het voorwerp namelijk al in gereedheid.

Aan de voorzijde zit boven de stoel een uil met een hertengewei in een nis. De uil is het enige dier dat Jeroen Bosch in zijn schilderijen en tekeningen niet vervormd of met allerlei attributen uitrust. Bovendien komt de uil in veel schilderijen van hem voor. Het lijkt alsof

Jeroen Bosch zich enigszins met de uil identificeert; het lijkt een soort extra handtekening van de meester. De uil staat bekend om zijn wijsheid (Athene) en helder (in)zicht in duistere tijden, omdat de uil vooral 's nachts actief is. Dat er hierbij een hertengewei is geplaatst roept een feit op uit de gedocumenteerde werkzaamheden van Jeroen Bosch in 1487, waarbij hij voor het Geefhuis een beeld op een hertengewei en het gewei zelf beschilderde.

Verder zien we een eenhoorn: een feeëriek fabeldier als aankondiger van onheil en dood dat woest en ontembaar in de diepste en ondoordringbare wildernis leeft.

De foto links geeft het bovenste deel van de stoel weer met de figuur met grote oren en uitgestoken tong en de hand met hamer, in het midden de uil met hertengewei en rechts het fabeldier de eenhoorn.

Een vis als symbool van zinnelijke lusten en verderf, want een vis op het droge is snel aan verderf onderhevig.

Een bloot achterwerk dat geen sensuele uitstraling heeft, maar de uiteindelijke afvoer van nutteloze stoffen uit het lichaam. Als je iemand je achterste liet zien, was dat dan ook een grote belediging.

Dode bomen verwijzen naar zonde en zondig leven en als daar ook nog een broek over een dode tak hangt heeft de zonde ongetwijfeld met onkuisheid te maken. Dat past in de symbolen van een kruik als vrouwelijk geslachtsorgaan en een stok als mannelijk geslachtsorgaan en als de stok in de kruik steekt is geslachtsgemeenschap duidelijk. Deze symbolen zien we bij een bordeel waar dan ook nog de broek buiten hangt zoals op het schilderij "de Landloper", ook wel "De Marskramer" genaamd. Een van de weinige schilderijen van Jeroen Bosch die in Nederlandse musea te zien zijn. Dit werk hangt in museum Boijmans-Van Beuningen in Rotterdam.

De zogenaamde bisschop heeft een narrenkraag en op een schilderij van Jeroen Bosch komt uit de mijter een hels vuur; hij is een verklede duivel, een schijnheilige die in de kleding van de officiële kerk de mensen tracht te verleiden en slechte raad of voorstellen geeft.

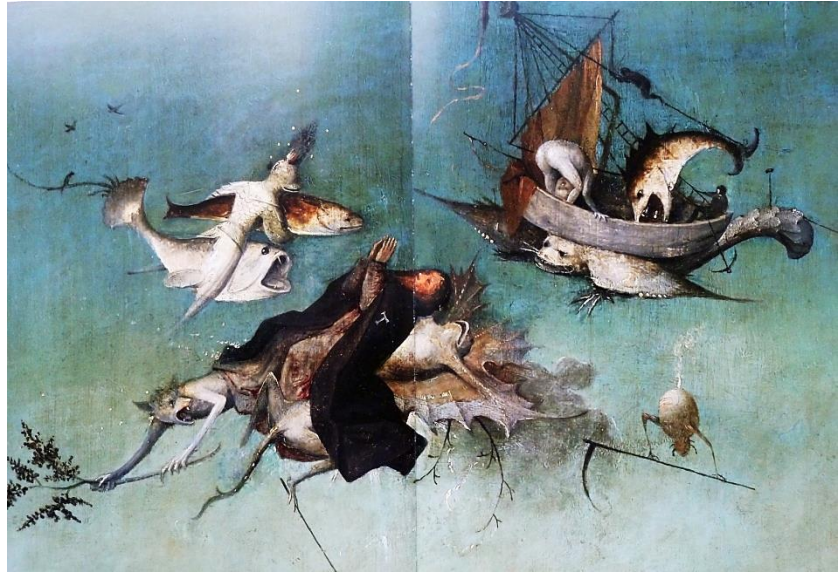
De foto's met links de afvoer van nutteloze stoffen uit het lichaam, in het midden de stok in de kruik als teken van geslachtsgemeenschap en uithangbord voor een bordeel in de late Middeleeuwen en rechts de bisschop met narrenkraag en duivelse snavel; een schijnheilige.

Vervolgens zien we een gesnavelde duivelsbode met een omgekeerde trechter op zijn hoofd. Een omgekeerde trechter op het hoofd is symbolisch voor de leegloop van het verstand uit die betreffende persoon.

Een haantje is ook een symbool van dwaasheid; vaak wordt een nar afgebeeld met een hanenkam.

Halverwege de torenspits is er een draak als symbool van de helse onderwereld. Met zijn helse vuren wil hij de aarde en haar bewoners vernietigen. De draak is hier uit zijn onderwereld geklommen maar ontkent zijn ware aard niet. Hij is op zoek naar slachtoffers en heeft helaas een mens verorberd waarvan we nog juist de hand uit de muil zien steken en lijkt met zijn buit weer op weg naar zijn hels verblijf beneden.

Aan de top van de toren zien we een luchtschip met reigerkop dat in het schilderij van de Verzoeking van de heilige Antonius gevuld is met duivelse figuren die de hemelvaart van Antonius trachten te verhinderen. Daarboven wappert de vlag met halve maan: symbool van onstandvastigheid, wisselvalligheid, zoals de maan van gestalte kan veranderen. Er is een vliegende vis aan boord, een toppunt van dwaasheid omdat een vis zich juist in het water het beste voelt en daar ook zwemmend thuis hoort. Bovendien zitten aan het schip pollepels als roer en voor de voortbeweging. Maar pollepels zijn de symbolen van losbandige pretmakerij, van overvloedig eten, verkwisting en vraatzucht.

Op de linker afbeelding zien we een detail van het schilderij “De marskramer”, tegenwoordig ook “De landloper” genaamd, in Museum Boijmans-Van Beuningen in Rotterdam waarbij op de nok van het dak van een bordeel de tak in de kruik steekt als uithangbord van het bedrijf en rechts de luchtreis van Antonius door hellemonsters uit het drieluik “De verzoeking van de heilige Antonius” uit 1498 en te zien in Museu Nacional de Arte Antigua in Lissabon.

Links de gesnauvelde duivelsbode met omgekeerde trechter op zijn hoofd, in het midden de draak uit de onderwereld waar als laatste bewijs van zijn mensenmaaltijd nog de hand zichtbaar is en rechts het luchtschip met reigerskop, vliegende vis, vlag met halve maan en pollepels als roer.

Zo'n troon lijkt een waarschuwing in zich te hebben voor de mensen en daarmee raken we tevens de kern van het werk van Jeroen Bosch: wil men niet eeuwig veroemd worden zal men het goede moeten doen en het kwade laten. Maar neem gerust plaats, maak eventueel een foto met de persoon op de zitting en indachtig een spreekwoord telt een gewaarschuwd mens voor twee. Zo kunt u er dubbel plezier van hebben.